

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 15, Sayı: 1, Sayfa: 189-215, ELAZIĞ-2005

DİN VE SUÇLULUK: SUÇ TEORİLERİ AÇISINDAN KURAMSAL BİR YAKLAŞIM

*Religion and Criminality: A Theoretical Approach In Terms Of Crime
Theories*

Zahir KIZMAZ

Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. ELAZIĞ

zkizmaz@firat.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma, din ve suç arasındaki ilişkiyi irdelemektedir. Gelişmiş ülkelerde bu iki değişkene odaklanan çok sayıda araştırma yapılmış olmasına rağmen, ülkemizde bu alanda yapılan çalışmaların çok sınırlı olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada, yabancı literatürde oluşmuş çok sayıda araştırma bulguları gözden geçirilmiş, din ve suç ilişkisinin ampirik/görgül olarak nasıl bir görünüm sergilediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kısacası bu araştırma; bir yönüyle kuramsal olarak suç ve din ilişkisinin nasıl çözümlenebileceği konusuna yanıt ararken, diğer bir yönüyle de bu konuda yapılmış araştırma bulgularından hareketle din/dindarlık olgusunun, bireyi suç işlemekten caydırıp caydırmadığını tartışmaya çalışmaktadır. Ayrıca bu araştırma, gelecekte bu konuda yapılacak çalışmalara kuramsal bir temel oluşturmada önemli bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Din, Dindarlık

ABSTRACT

This study investigates the relation between religion and crime. There is much research focused on these two variables in developed countries but not in very much our country. Much research available in the literature was reviewed and the nature of the relation between religion and crime was tried to show empirically. Briefly, this research, in one hand, tries to find an answer to the question of how could the relation between religion and crime be analysed, on the other hand focusing on the problem whether religion prevented individual from crime, considering the previous research on the same subject. In addition, it was aimed to create a theoretical basis for probable research in the future.

Key Words: Crime, Religion, Religious

1-GİRİŞ

Gelişmiş batı ülkelerinde bazı sosyal bilimcilerin din veya dindarlık ile suç ilişkisine olan ilgilerinin uzun bir zamandır devam ettiği bilinmektedir. Bu yüzyılın başından beri- özellikle de 1930 yılından bu yana- bazı kriminolog ve sosyologlar tarafından dinsel katılım, dinsel bağlılık ve dinsel inanç ile suçluluk arasındaki ilişkinin saptanmasına yönelik olarak çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların temel sorunsalını; dinsel davranışlara sahip olma ile suç işleme arasında bir ilişkinin olup olmadığı hususu oluşturmuştur. Sorunu en basit biçimiyle ortaya koyarsak; dinsel inançlar ve davranışlar bireyi suç işlemekten caydırır mı veya dinin, suç davranışı üzerindeki etkisi ve düzeyi nasıl bir görünüm sergilemektedir? Bu temel soruya odaklanan çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, konuya ilişkin tartışmanın devam ettiği görülmektedir. Bu nedenle günümüzde de suç ve din ilişkisi, bir merak konusu olarak güncelliğini büyük ölçüde korumaktadır.

Toplumun şekillenmesinde ve insan davranışının kontrol edilmesinde dinin aktif bir rol oynadığı görüşü, bazı sosyal bilimciler arasında büyük ölçüde genel kabul görmektedir. Din ile diğer toplumsal unsurlar veya kurumlar arasındaki ilişkiye dikkat çeken çok sayıda sosyal bilimci vardır. Bu alanda sistematik tarzda araştırma yapanların başında ilk olarak Durkheim ve Weber burada zikredilebilir. Durkheim'in çalışmalarına bakıldığında, onun sosyal düzenin korunmasında ve ortak değerlerin oluşumunda dine temel bütünleştirici bir mekanizma rolü atfettiği gözlemlenmektedir. Durkheim'in, özellikle dinin intihar ve suçluluk üzerinde etkili bir unsur olduğu yönündeki saptamaları, din ve suç ilişkisini analiz etme açısından önem taşımaktadır. Weber'in dinselliğe ilişkin yaklaşımlarına bakıldığında ise, dinin insanların dünyayı anlama biçimine ve bu anlam çerçevesi içerisinde pratikler üretme noktasında önemli katkılar sunduğu görülmektedir. Weber'in, modern batı kültürünü ve kapitalizmin gelişimini, Protestanlık ile açıklama çabası bu çerçevede okunulabilir. Weber'e göre Protestanlık, kendi takipçilerine / inananlarına sıkı çalışmalarını, az tüketmelerini, sermaye biriktirmelerini ve bireysel zevklere düşkünlükten kaçınmalarını salık vermektedir.

Genel olarak bakıldığında; din ile toplumsal kurumlar arasındaki ilişkiye odaklanan bazı sosyal bilimcilerin, din fenomeninin ahlaki değerlerin içselleştirilmesi ve sosyal normların özümsemesi sürecine katkı yaptığı ve bu durumun da, toplumsal uyum ve bağlılık düzeyini arttırmak suretiyle sapmayı engellediği düşüncesini ileri sürdükleri görülmektedir. Bu çerçevede Berger de (Çiftçi, 2002:129-131) dinin toplumsal işlevini, toplumsal bütünleştiricilik ve sosyal kontrol olarak karakterize eder. Ayrıca Berger, Durkheim'in sosyolojik çalışmalarının büyük ölçüde "dinin insan toplumunda büyük bir

bütünleştirici güç olduğu” (Çiftçi, 2002:129-130) şeklindeki yaklaşım üzerine temellendiğini iddia etmektedir.

Durkheim’in din olgusunun toplumsal işlevi ile ilgili yaklaşımı, bazı araştırmacılar tarafından suç ve din ilişkisini çözümlemede temel bir argüman olarak kabul görmektedir. Bu bağlamda örneğin; Durkheim’in “ahlaki toplumun” önemini vurguladığı çalışmasından esinlenen bazı araştırmacılar (Albrecht v.d, 1977; Higgens ve Albrecht 1977; Rhodes ve Reiss 1970; Stark 1987; Stark v.d, 1980-1982) kilise üyeliğinin ve bir inanca sahip olmanın, suçu azalttığı yönünde bulgular saptamışlardır (Kevin, 1990 : 395). Rhodes ve Reiss (1970) ile Albrecht v.d (1977), dinsel davranışlarının deneyimlendiği yaşam biçimleri ile sapkın olarak nitelendirilen yaşam biçimlerinin örtüşmezliğine vurgu yaparak, dinselliğin sapkın tutumlarla apaçık bir ayrışma ve çelişme içinde olduğunu ileri sürmektedirler (Kevin, 1990 : 396).

Suç araştırmalarında, din etkeninin önemi hiç kuşkusuz yadsınamaz. Öyle ki, kimi ülkelerdeki veya bölgelerdeki suçluluğun, dinsel değerlerin aşınması veya gerçek bir dinsel inancın olmayışı gibi din eksenli açıklama çerçeveleri bağlamında ele alınması (Pettersson, 1991:279), suç çözümlemelerinde din olgusunun önemini ortaya koymaktadır.

Suç sosyolojisi veya kriminoloji alanında, hem suç işlemenin nedenlerine ve hem de suçun engellenmesine yönelik yapılan araştırmalarda çok sayıda değişkenin ele alındığı bilinmektedir. Bu değişkenler içerisinde dinin son zamanlarda yeniden bir ilgi konusu haline geldiği dikkat çekmektedir. Bu ilgi, genelde yabancı literatür için söz konusudur. Ülkemizde, suç ve din ilişkisi üzerinde odaklaşan araştırmaların olmayışı, bu alanın bakir niteliğini ele vermektedir. Bu nedenle, gelecekte bu konuda yapılacak araştırmalara kuramsal bir temel oluşturma, bu araştırmanın önemli bir amacını oluşturmaktadır.

Bu araştırma, suç- din ilişkisini sosyolojik bir açıdan kuramsal bir temelde açıklamayı hedeflemektedir. Bir anlamda, din ve suç ilişkisinin hangi perspektiften ve nasıl açıklanabileceği konusu burada önem arz etmektedir. Ayrıca, bu araştırmada büyük ölçüde, konu ile ilgili olarak yabancı literatürde oluşmuş çok sayıda araştırma bulguları gözden geçirilerek genel bir değerlendirilme yapılmaya çalışılmıştır.

2-KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Sosyolojik ve kriminolojik disipline ilişkin literatüre bakıldığında, suç olgusunu çözümleyen çok sayıda sosyolojik kuramın geliştirilmiş olduğu görülmektedir. Ancak, biz burada özellikle suç ve din ilişkisini görece analiz edebilen kuramları ele alacağız. Özellikle din faktörünü merkezi bir düzlemde ele alan kuramlar içerisinde; sosyal kontrol

kuramı, fonksiyonist kuram, sosyal öğrenme kuramı, rasyonel tercih teorisi ve sosyal ekolojik kuramı ayrıcalıklı bir konuma sahiptir.

A-Sosyal Kontrol Kuramı

Sosyal kontrol teorisi, insan davranışının denetimi ve bu denetimle ilintili kurumsal süreç ve unsurlar üzerinde odaklaşmaktadır. Bu bağlamda bu teori; insan davranışını büyük ölçüde oluşturan ve biçimlendiren aile kurumunu, akran grubu ilişkilerini, okul ve eğitim faktörlerini, inanç ve değerler yapı gibi unsurları merkezi düzlemde ele almaktadır. Diğer bir anlatımla sosyal kontrol kuramı, bireylerin toplumdaki değer, norm ve kurumlara olan bağlılığını ve bu bağlılıkla oluşan sosyal denetim olgusunu temel almaktadır. Bu kuram açısından bakıldığında; birey veya toplum üzerinde söz konusu sosyal denetimin başarısızlığı ve yetersizliği, suç davranışının gerçekleşmesinin önemli bir koşulu olmaktadır. Bu nedenle, sosyal kontrol teorisi bireyin toplum veya grup içindeki konformist/uyumcu yapısını zayıflatan veya ortadan kaldıran faktörlerin ve ilişkilerin tanımlanmasına odaklanmaktadır. Bu bağlamda; bireyin aile, din, okul, aile ve arkadaşlık gibi geleneksel kurumlara olan bağlılığı ne kadar fazla veya güçlü olursa, onun suça yönelme olasılığı da o denli az olur. Kısacası bu kuram, suçluluğu bireyin toplumsal değer ve normlara olan bağlılığın azalması veya gevşemesi ile açıklamaktadır.

Sosyal kontrol kuramcılarının özellikle Durkheim'in çalışmalarından esinlendiklerini söylemek mümkündür. Sosyal kontrol kuramının popülerlik kazanması, 1970'li yıllardan sonraya tekabül etmektedir (Williams III ve McShane: 190-191). Bu kuram, özellikle 1960'lı yıllardan sonra ABD'de toplumsal ve ekonomik gelişmelerle ilintili olarak, etiksel alanda ortaya çıkan çözümlere bir tepki olarak muhafazakar bir yönelimi içermektedir (Williams III ve McShane: 183). Modern anlamda ise, bu kuram büyük ölçüde Hirschi ile ünlenmiştir (Miller,1992:398). Ancak, kontrol teorisi ilk olarak Hirschi tarafından geliştirilmesine rağmen, din etkeninin suçta caydırıcı bir işlev görüp görmediği teması bu kuramın formüle edildiği ilk dönemde yer almamıştır (Baier, 2001:4). Hirschi'ye göre, bireyin topluma olan bağlılığının zayıflığı, onu suç veya sapma davranışlarını gerçekleştirmek için özgür olduğu yönünde bir duyguya kapılmasına neden olmaktadır. Hirschi, bireyi sosyalleştiren ve onu toplumla uyumlu hale getiren 4 sosyal bağ türünden söz etmektedir. Bağlılık (attachment), taahhüt (commitment), katılım (involvement) ve inanç (belief) (Bkz: Hagan, 1991: 188; Adler vd., 1995: Siegel. 1989:198; Miller,1992:397). Biz burada suç- din ilişkisini çözümlmek için önemli bir toplumsal denetleyici/sosyalleştirici bir unsur olan din ve inanç faktörünü ele alacağız.

Sosyal kontrol teorisinin ön kabullerine göre; aile, okul, akran grubu v.b bazı sosyal faktörlerin bir benzeri olarak dinselîğ/dindarlığın da, bireyin suç ve sapkın davranışa yönelimini engellediğini veya caydırıcı bir işlev gördüğü sonucunu çıkarmak mümkündür. Aile ve okul gibi dinsel kurumların da bireye normatif inançlar aşılacak yoluyla bireyin topluma olan bağlılığını ve katılımını arttırdığını, bunun da bireyi suç işlemeye karşı koruduğunu varsaymaktadır.

Ancak sosyal kontrol teorisyenlerinin din ve suçluluk ilişkisi konusunda kendi aralarında belirli bazı görüş ayrılıklarına sahip oldukları gözlemlenmektedir. Bu konudaki yaklaşımlar temelde iki gruba ayrılmaktadır: İlk gruptakiler, dinin suçluluk üzerindeki etkisinin doğrudan değil, dolaylı olduğunu savunmaktadırlar. Bunlara göre din; bir anlamda aile ve akran grubunun birey üzerinde birincil derecede etkili olan sosyal kontrol unsurları aracılığıyla etkide bulunmaktadır. Burada dinsel inanç veya dinsel bağlılık, aile ve akran grubu aracılığıyla oluşan bir sosyal çevre sayesinde bireylerin suç veya sapkın davranışlara yönelmelerini engellemektedir. İkinci yaklaşım ise, dinin çok katlı (multiple) sosyal kontrol kaynaklarından biri olduğu tezidir. Bu yaklaşım, din olgusunu etkili bir kontrol unsuru olarak görmektedir (Cochran, Wood, 1994:94). Din olgusunun suçluluktaki etkisinin dolaylı veya ikincil bir önem arz ettiğini belirtenler, din ve suç ilişkisini büyük ölçüde aile ve arkadaş grubu üzerinden çözümleme eğilimindedirler. Dinsel unsurların daha çok içerildiği veya dinsel duyarlılığın daha fazla olan aile veya akran grubu ile birlikte olanların, suç eylemlerinin cazibesi karşısında daha fazla karşı koyma gücüne sahip oldukları belirtilmektedir. Din olgusunu önemli bir denetleyici etken olarak ele alan ikinci yaklaşım ise, bireyin daha çok dini deneyimleme/yaşantılama biçimine ve düzeyine koşut olarak, bireyi kriminojenik yaşama karşı duyarlı kılan bir yanı öne çıkarır.

Burada belirtilmesi gereken diğer önemli bir yaklaşım da, dinin veya dinselîğın caydırıcı rolünün, toplumların sosyal yapılarının niteliğine göre farklılaştığını belirten bakış açısıdır. Bu bakış açısı, toplumları genel olarak seküler ve dinsel nitelikli toplumlar şeklinde ikili bir ayırıma tabi tutmaktadır. Buna örnek olarak, Burkett ve White (1974)'in yaklaşımından burada söz edilebilir. Onlara göre seküler değerlerin, dinin yasak kapsamı içinde gördüğü davranışları açık bir şekilde -kötü veya ahlakla uyuşmayan fiiller olarak tanımlama gibi- olumsuz bir içerikte tanımlamada başarısızlık gösterme durumunda, dinin etkili bir öge olarak öne çıktığını ileri sürmektedirler (Cochran, Wood, 1994:94). Aynı şekilde Cochran da (1988) küçük ölçekte bağımlılık yapan maddelerin kullanılması ile ilgili davranışın görmezlikten gelindiği, sadece ayıplanma ile yetinildiği veya bu davranışın tanımlanması ile ilgili olarak daha çok muğlak (ambiguous) bir tavrın

belirleyici olduğu toplumsal yapılarda, dinselliği etkili bir unsur olarak gözlemlemenin mümkün olduğunu belirtmektedir (Cochran, Wood, 1994:94). Bu yaklaşımın temelinde seküler değerlerin, din ile sağlanan toplumsal denetimin işlevini aynı şekilde gerçekleştirebileceği varsayımı yatmaktadır. Bir anlamda, dinsellikle sağlanan toplumsal denetimin, seküler değerler ile de sağlanabileceği düşüncesi öngörülmektedir. Bu nedenle dinselğin suçlulukteki etkisinin veya caydırıcı boyutunun, seküler denetimin yetersiz veya sekülerizmin muğlak bir tutuma için olduğu toplumlarda daha etkili olduğu ileri sürülmektedir.

Seküler ve dinsel yapı - suç ilişkisine ilişkin tartışmalar bağlamında Shoemaker'ın bu konuya ilişkin yaklaşımının oldukça aydınlatıcı ve açıklayıcı olduğunu söylemek mümkündür. Onun bu konudaki görüşleri, şu şekilde özetlenebilir: Shoemaker, ne dinin suçluluk üzerindeki etkisinin seküler unsurlardan daha güçlü olduğu ve ne de dinin suçluluk üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı iddiasını gerçekçi bulmamaktadır. Çünkü, O da son dönemlerdeki araştırmaların çoğunluğunun, din ve suçluluk değişkenleri arasında bir ilişkinin varlığını ortaya koyduğunu kabul etmektedir. Bunun da ötesinde, Shoemaker özellikle dinin hala etkinliğini devam ettirdiği ve seküler müeyyidelerin de bir muğlak (ambivalent) tutuma için olduğu toplumlarda, böyle bir ilişkiden söz etmenin daha olanaklı olduğu fikrini ileri sürmektedir (Shoemaker, 1990:189).

Bu kuramsal yaklaşımlarının öngördüğü argümanlar çerçevesinde, dinin dominant olduğu toplumlarda, dinin etkili bir sosyal kontrol unsuru olduğu savını ileri sürmek mümkündür. Öyle ki bu toplumlarda, din bazen çok katı toplumsal bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Din burada önemli bir sosyalleştirici güç olmasının yanı sıra, aynı şekilde güçlü bir toplumsal denetleyici unsur olarak da bir işlevi yerine getirdiği söylenebilir. Özellikle geleneksel yapının görece durağan yapısını devam ettirdiği veya değişimin çok az gerçekleştiği bölgelerde, dinin toplumdaki denetleyici veya disipline edici rolü daha fazla görünmektedir. Söz konusu toplumlarda, modernleşme süreci ile birlikte dinsellik unsurunun ilk aşamada toplumsal alandaki görünümünün zayıflaması veya dinsel kurumlara olan bağlılığın gevşemesi, bireylerin suç eylemlerine yönelmelerini daha da olanaklı kılmakta veya kolaylaştırmaktadır. Seküler değerlerin, dinsel niteliği ağır basan toplumlardaki kültüre nüfuz etmesinin de çok kolay ve kısa vadeli bir süreçte gerçekleşmesinin görece zor olacağı düşünüldüğünde, modernleşme ile birlikte toplumun etkili ve önemli bir sosyal denetim unsurunun zayıflaması, hukuk dışı yönelimin önünün açılmasını da beraberinde getirebilir. Özellikle, önemli ekonomik ve sosyal sorunlarla boğuşan toplumlar açısından soruna bakıldığında, suç olaylarının düşük oranda gerçekleşmesinde önemli bir faktör olarak egemen sosyo- kültürel yapının ve

bununla ilintili olan dinsel yapının rolünün yadsınamayacağı ileri sürülebilir.

Bazı suç araştırmacıları da din ve suç ilişkisini, fonksiyonalist perspektif bağlamında ele almışlardır. Bu nedenle aşağıda, sosyal kontrol kuramının içeriğine yakın duran fonksiyonalist perspektif ele alınmıştır.

B-Fonksiyonalist Yaklaşım

Fonksiyonalist yaklaşım, özellikle sosyal düzen sorunu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu perspektif “düzen sorunun”, oydaşsal değer ve inançların büyük ölçüde içselleştirilmesi aracılığıyla sağlandığını öngörmektedir. Bu yaklaşıma göre, dinsel doktrin ve onu deneyimleme, ahlaki değerlerin içselleştirilmesini olanaklı kılmaktadır. Bu da, suça yönelme ile ilgili eğilimlerin önünü kesmektedir. Kısacası, fonksiyonalizmin toplum tanımı, bireylerin değer ve normlar etrafında yüksek düzeyde bir birliktelik oluşturduğu varsayımı üzerine oturmaktadır (Benda,1995: 448).

Fonksiyonalist yaklaşımın en belirgin özelliği, “toplumsal bütünleşme” olgusunu merkezi bir konumda ele almış olmasıdır. Fonksiyonalist yaklaşımının ilk öncülerinden biri olarak kabul edilen Durkheim, dinin toplumsal olarak bütünleştirici bir rolü olduğu savını ileri sürmektedir. Aynı şekilde dinin bu bütünleştirici rolünün, sapma davranışının oluşumunu büyük ölçüde engellediği dile getirilmektedir. Bu çerçevede Durkheim’e göre birey ve din arasındaki bağ ne kadar güçlü olursa, sapma davranışının gerçekleşme olasılığı da o denli az olmaktadır. Stack ve Kanavy (1983), bu bağlamda dinsel bağlılık ile ırza tecavüz suçu üzerinde yaptıkları araştırmada, dinsel bütünleşme ile tecavüz suçları arasında negatif bir ilişkinin varlığını destekleyen bulgular elde etmişlerdir. Bu araştırmada özellikle yüksek düzeyde dinsel bütünleşmeyi sağlayan Katolikliğin, tecavüz oranlarını azaltıcı yönde bir işlev gördüğü saptanmıştır (Stack ve Kanavy, 1983: 672-673). Tüm bu açıklamalar, din fenomeninin önemli bir toplumsal bütünleşme unsuru olduğu argümanını destekler yönündedir. Ancak burada, bazı durumlarda din faktörünün etnik, siyasi ve mezhepsel çatışmanın önemli bir kaynağı olduğu hususu da unutulmamalıdır.

C-Sosyal Öğrenme ve Referans Grup Teorileri

Suçluluğu açıklamada en az sosyal kontrol teorisi kadar önemli kuramlardan biri de, sosyal öğrenme kuramıdır. Daha önceden de belirtildiği gibi sosyal kontrol kuramı suçluluğu; bireylerin toplumdaki normatif yapıya bağlı olma derecelerine göre çözümlenmektedir. Söz konusu bu kuram, bireylerin özellikle toplumsal değer ve kurumlara olan zayıf bağlılıkları nedeniyle doğal arzularına yenik düşerek hukuk dışı eylemlere yöneldikleri şeklindeki Hobbesyan öncülüne yaslanırken, sosyal öğrenme

kuramı da suçluluğu akran grubu, normatif değerler ve ayırıcı güçlendirici gibi unsurlar ekseninde çözümlenmektedir. Sosyal öğrenme kuramı, özellikle ergenlik dönemindeki akran etkisinin önemine dikkat çekmektedir. Sosyal öğrenme kuramına göre; ergenlik döneminde akran etkisi, ebeveynlerin etkisini önelemede veya aile kurumuna oranla daha baskın çıkmaktadır. Buna göre, bireyler akran grubu içerisinde karşı karşıya geldiği normatif tanımlar ve ayırıcı pekiştirenler sayesinde suçluluğa yönelmektedir.

Dindarlık/dinsellik ve suç ilişkisi, suç teorileri içerisinde en çok sosyal kontrol ve sosyal öğrenme kuramları açısından çözümlendiği görülmektedir. Bu kuramlar, özellikle Hirschi'nin (1969) sosyal bağ (bonding) ve Aker'in (1985) sosyal öğrenme teorileridir. Bu kuramlar çerçevesinde yapılan araştırmalar, dindar olan ergenlerin kilise gibi dinsel kurumlar etrafında sosyalleştikleri ve bu şekilde dinsel bir bağlılığın oluştuğu sonucunu ortaya koymaktadır. Böylelikle, dindar adolesanların davranışsal kalıpları, dinsel müeyyideler tarafından oluşturulmaktadır (Johnson, Jang, Larson ve De Li, 2001: 24).

Sosyal öğrenme kuramı, bireylerin davranışları üzerinde sosyal grubun etkisini öne çıkarmaktadır. Bu kurama göre din olgusu; iki açıdan suçlulukta caydırıcı bir işlevi yerine getirmektedir: Sosyal seleksiyon ve sosyalleşme aracılığıyla. Sosyal seleksiyon açısından din, akran grubunun seçimini etkiler. Bir anlamda dindar olma, dindar özellikler sergileyen ve dinsel öğretileri yaşantılayan nitelikteki akran grubunun seçiminde etkili olmaktadır. Sosyalleşme unsuru açısından ise din, dinsel nitelikteki akran grubunun olumlu pekiştirme yoluyla bireylerin dinsel davranış içine girmelerini sağlamaktadır. Diğer bir deyişle bu teoriler, aynı referans grubu içinde yer alan bireylerin, birbiriyle benzer bir geçmiş ve inanç sistemini paylaştıklarını öngörmektedir. Daha da önemlisi, aynı referans grubu içinde yer alan bireyler, birbirlerinin davranış ve tutumları ile biçimlenmektedirler. Bununla ilintili olarak, referans grupları kendi içerisinde, grupsal bir denetime dönüşerek, suçta caydırıcı bir etkide bulunmaktadır (Baier, 2001:5).

Sosyal kontrol ile sosyal öğrenme kuramının suç ve din ilişkisini ele alma biçimi arasındaki temel fark özetle şu şekilde belirtilebilir: Sosyal kontrol kuramı, suç olgusunu özellikle; bireyin dindarlık durumu, dinsel bir inanca sahip olma veya dinsel kurumlara olan bağlılık düzeyi açısından ele alırken, sosyal öğrenme kuramı ise, akran grubunun sosyalleştirici veya bireyin akran grubu ile olan etkileşimi bağlamında ele almaktadır. Bundan ayrı olarak, sosyal kontrol teorisi, suçluluğun kaynağını büyük ölçüde, içsel veya itkisel süreçlerle açıklamaya eğilimlidir. Sosyal öğrenme kuramı ise suçluluğu, sosyal etkileşim süreçleri ekseninde öğrenilen bir davranış olarak görmektedir.

Suç araştırmalarında akran grubunun suçluluktaki etkisi oldukça dikkat çekmektedir. Özellikle mükerrer suçlularda, akran grubunun büyük bir çoğunluğunun da

kendileri gibi suçlu bireyler olduğu gözlemlenmiştir. Bazı durumlarda bireyler suç işleyebilmek için, bir meşruluk gereksinimine ihtiyaç duymaktadırlar. Akran veya arkadaş grubu da, bu meşruiyet gereksinimini karşılamaktadır. Akran grubu içerisinde üretilen tanım veya kültürün, suç davranışını olumlayacak bir biçimde içerimlendiğini söylemek mümkündür.

Dinsel gruplarda deneyimlenen yaşam biçimi, bireyleri suça eğilimli kılan kriminolojik yaşam biçimleri ile kesin bir tarzda çelişmektedir. Çünkü, dinsel nitelikli bir yaşam, sapkın ve suçluluk unsurlarının dindarlık yaşamına eklenmesini olanaksız kılar. Bu noktada dinselliğin/dindarlığın, bireylerin kendileri gibi dindar olan veya sapma eyleminden kaçınan bireyleri arkadaş veya akran olarak seçmelerinde belirleyici bir unsur olarak rol oynadığı görülmektedir. Ortak bir dinsel kimliklenme sürecine sahip olan bireylerin, aşağı yukarı benzer özellikler sergileyen bir referans grubu içinde ortak yaşamları deneyimledikleri söylenebilir. Aynı şekilde, aynı referans grubu içinde yer alan bireyler, birbirlerinin davranış ve anlayışlarını büyük ölçüde paylaşan bir görünüm sunmaktadırlar. Bu paylaşma, aynı zamanda bireylerin birbirlerinin davranışlarını kontrol etme imkanını da ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle, dinsel nitelikli bir konuma bürünen referans grubu, grup düzeyindeki ahlaksal belirginliği sağlama ve kuvvetlendirme temelinde, suçta caydırıcı bir rol oynamaktadır.

Özellikle, ergen veya genç yaş grubundaki bireylerin suç davranışına yönelmelerini engelleyecek güçlü bir dinsel ögenin olmayışı, onların sapkın grupla birlikte olma olasılığını görece arttırabilmektedir. Birey akran grubu içerisinde, sapkın ve suç eylemleri etrafında bir kültürlenme ve sosyalleşme sürecini yaşamaktadır. Suç işleyen bireylerin, dindar nitelik sergileyen arkadaş gruplarının aksine, kendileri gibi dinsel özellikler sergilemeyen arkadaş gruplarından gelmeleri bu çerçevede açıklanabilir (siyasi suçlular bu tanımlamanın dışında tutulmalıdır). Zaten, öğrenme kuramı suç davranışını önemli oranda akran grubu içerisinde kazanıldığını, öğrenildiğini varsaymaktadır.

Burada belirtilmesi gereken diğer önemli bir nokta da, din olgusunun suçluluk risk faktörlerinden sadece biri olarak ele alınması gerektiğidir. Dinin suçtaki caydırıcı rolüne ilişkin olarak başka faktörlerin de olduğu/olabileceği bir gerçektir. Bu faktörler de en az din kadar, suçta caydırıcı bir işlevi yerine getirmektedir. Bu da, her hangi bir dinsel inanca sahip olmayan veya az dindar olan insanların niçin suç işlemedikleri ve aynı şekilde dindar olan bazı insanların da suç işledikleri gerçeğini açıklamaktadır.

D- Rasyonel Tercih Kuramı

Bu kuram; bireysel davranış seçiminin rasyonel bir mantık süreci içerisinde gerçekleştiğini varsaymaktadır. Bir anlamda, rasyonel tercih kuramı bireyin rasyonel bir temelde kendisine acı ve zarar veren eylemlerden kaçtığı, zevk ve mutluluk veren eylemlere de yöneldiği şeklinde bireyin doğal yapısına gönderme yapmaktadır. Bu bağlamda rasyonel tercih kuramına göre, bireyin işlediği suç ve suç türüne karşılık olarak öngörülen cezanın, onun suç eyleminden sağlayacağı kazançtan ve deneyimleyeceği zevk düzeyinden yüksek olması gerekmektedir. Çünkü cezanın ağır olması, suça yönelmeyi karlı veya rasyonel bir eylem olmaktan çıkarıp suç işlemede caydırıcı bir işlevi yerine getireceği varsayılmaktadır. Kuramın daha çok suç eylemi için öngörülen ceza politikasını öncelikli bir konuma yerleştirilmesi, büyük ölçüde suçun hukuki bir tanımsal özellik sergilediği görünümünü ortaya koymaktadır. Bu kuram açısından bakıldığında, bireyin nasıl suç işler hale geldiği veya suçun ortaya çıkma koşulu ile ilgili soruların yanıtı yoktur. Rasyonel tercih kuramı; ekonomik unsurların (işsizlik, yoksulluk, eşitsizlik), bireyin biyolojik ve psikolojik özelliklerinin, sosyo- kültürel faktörlerin, sosyalleşme sürecinin, aile yapısının, akran ilişkileri gibi faktörlerin suçlulukta etkisi ile ilgili yaklaşımları içermemektedir. Kuramın en belirgin özelliği, suç için ağır bir cezayı öngörmesidir. Kısacası bu kuramın temel öngörüsü, suçun sağlayacağı çıkarsal kazanç ve tatminsel düzeyi baskılayacak şekilde cezanın ağır bir nitelik sergilemesinin, suçlulukta caydırıcı bir fonksiyonu yerine getirmekte olduğudur. Bu kuram açısından din ile suçluluk ilişkisi, büyük ölçüde dinin öngördüğü ceza ve ödül kavramları üzerinden kurulmaktadır.

Genelde dinler, ölümden sonra başka bir hayatın olduğunu ve ölümlerle birlikte bireylerin bu dünyadaki tüm eylemlerinden sorgulanacakları düşüncesini içermektedir. Diğer bir deyişle dinler, kendi inananlarına bu dünyada tüm yapıp etmelerinin karşılığında “ceza” ve “mükafat” ile karşılaşacakları bir dünya öğretilerine inanmalarını vazeder. Bu bağlamda dindar olma, işlenecek her hangi bir suçun cezasının, ölümden sonraki hayatta verileceği yönünde bir inanca sahip olmayı gerektirmektedir. Dinlerin öngördüğü bu inanç biçiminin, dindar bireylerde görece suç işlemede engelleyici bir rolü yerine getirdiği belirtilmektedir. Bu yaklaşımın, dinsel değerlerin belirleyici olduğu toplumlarda belirli düzeyde geçerlilik arz ettiğini söylemek mümkündür. Söz konusu bu toplumlarda, bireylerin suç işlememe durumlarını din ekseninde açıklamaya çalıştıkları görülmektedir. Din, bu insanlar için hukuksal sınırlar içerisinde davranış sergileme anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, suçluluk ile ilgili mülahalalarda bazı insanların, “eğer Allah yoksa veya dinsel metinler gerçek değilse, kendilerini suç işlemeye karşı

hiçbir şeyin tutamayacağını belirtmeleri” bu anlayışın somut bir gerekçesini oluşturmaktadır. Ülkemizde çoğu insanın niçin suç işlemedikleri yönündeki soruları, genelde dinsel bir inanca veya dinsel bir yaşama gönderme yaparak yanıtlamalarını, din ve suç arasındaki ilişkinin bir kanıtı olmaktadır.

Bu kuram, bireylerin dindar olmalarının, büyük ölçüde onların dinsel müeyyideleri içselleştirmiş olduklarını varsaymaktadır. Rasyonel tercih kuramından hareketle, dinsellikle güçlü bir biçimde özdeşleşen bireylerde oluşan “Allah korkusu”, “Allah’tan utanma”, “cehennem korkusu” ve “cennet ödülü” gibi öğretisel unsurların, onları suç işlemekten caydırdığı görüşü ileri sürülebilir.

Baier de, dindarlığın içselleştirilmesiyle oluşan din eksenli bir yaşamın veya dinsel aktivite yoğunluğunun, bireylerde suç işlemeye karşı bir utanç duygusunu ortaya çıkardığını ileri sürmektedir. Ayrıca O, suç işlemenin karşılığında öngörülen cezanın ağır ve kesin olduğu yönünde bir inancın olmasının da, bireyleri suç işlemekten caydırdığını belirtmektedir (Baier, 2001:4).

Ceza korkusu ve suçluluk ilişkisi bağlamında belirtilen bu yaklaşımlar kimi kriminologlar tarafından “Cehennem Korkusu” (Hellfire Hypothesis) hipotezi ile de ifade edilmektedir. “Cehennem Korkusu” teorisi, Hirschi ve Stark ile popüler olmuştur. Bu kuram özetle, dinin bireysel düzeyde bireyi suç işleme davranışından caydırdığını varsaymaktadır. Doğa üstü yaptırıma ve cezaya inanmanın getirdiği korku ile dinin bireylerden yerine getirmesini istediği eylemlerin gerçekleştirilmesinin karşılığında doğacak ödül beklentisinin, bireyin suç işlemesini engellediğini ima etmektedir. Kısacası, bu kuram bu dünyadan sonraki hayata inanmanın, bireysel düzeyde suç davranışını engellediğini veya suçlulukta caydırıcı bir rol oynadığını öngörmektedir.

Kriminolojide din- suç tartışmaları ile ilgili olarak ilk ciddi çalışma, Hirschi ve Stark tarafından 1969 yılında gerçekleştirilen “Cehennem Korkusu (Hellfire) ve Suçluluk” adlı araştırmasıdır (Johnson, De Li, Larson ve McCullough, 2000:45). Dinsel faktörler ile suçluluk ilişkisini konu edinen araştırmalar bu tarihe kadar büyük ölçüde, hareketsiz ve cılız bir görüntü sunuyordu. Hirschi ve Stark tarafından yayınlanan “Hellfire ve Suçluluk” çalışması ile din ve suç ilişkisi, yeniden canlanma göstermiştir. Hirschi ve Stark (1969)’ın yaptığı bu araştırmanın en önemli özelliği; dindar olmanın veya kiliseye devam etmenin suçluluk üzerinde hiçbir etkisi olmadığı yönünde elde edilen bulgulardır (Shoemaker, 1990:186). Onlar, bu çalışmada, gençler arasında dini yaşam düzeyleri ile suçluluk arasında temelde bir ilişkinin olmadığını saptamışlardır. Diğer bir deyişle bu araştırma; kiliseye gidenlerin, kiliseye gitmeyenlere oranla daha çok ahlaki prensiplere sahip olduğu şeklinde genel kabul gören yaklaşımı doğrulamamaktadır. Bu bağlamda söz

konusu araştırmada; kiliseye dzenli gidenlerin, gnah işlemenin karşılığında cehenneme atılacağı şeklinde bir inanca sahip olanların ve olümden sonraki hayata inananların, böyle bir inanca sahip olmayanlardan daha az suç işledikleri anlayışı ispatlanamamıştır. Kısacası bu bulgular, suç davranışını geręekleřtirmenin kiliseye gidip gitmeme ile bir ilişkisinin olmadığı anlamına gelmektedir (Chadwick ve Top; 1993: 52; Shoemaker, 1990:186; Johnson, De Li, Larson ve McCullough, 2000: 33; Douglas M. Sloane ve Raymond H. Potvin; 1986: 88; Benda ve Corwyn ,1997: 81). Ancak, Stark ve meslektaşının 1982 yılında yaptıkları bir araştırmanın bulguları ile söz konusu bu araştırmanın bulguları örtüşmemektedir. Bu araştırmanın sonuçlarından gelecek paragraflarda söz edilecektir.

Hirschi ve Stark tarafından geręekleřtirilen bu ilk araştırma, din ve suç ilişkisi ile ilgili araştırmalarda bir başlangıç noktası oluşturmuştur. Çünkü, sonraki dönemlerde bu konuya odaklanan suç araştırmacıları, geręekleřtirdikleri araştırmalardan elde ettikleri bulgular ile sözü edilen bu araştırmanın bulgularını sürekli karşılaştırma yoluna gitmişlerdir. Söz konusu bu araştırmalardan bazıları Hirschi ve Stark'ın araştırma bulguları ile örtüşürken, bazıları da bu bulgular ile çelişmiştir. Bu nedenle kriminolog ve sosyologlar kendi aralarında, Hirschi ve Stark tarafından 1969 yılında geręekleřtirilen "Hellfire and Delinquency" adlı çalışmadan bu yana, din ve suç arasındaki ilişkinin niteliği ve düzeyi konusunda bir bölünme yaşamaktadırlar. Kısacası, Hirschi ve Stark (1969)'ın, dinin öngördüğu eylemleri yerine getirmekle doğa üstü inanç sistemine inanmanın suç eylemleri üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı yönündeki yaklaşımları, iki yönlü bir tepkinin gelişmesine neden olmuştur. Bu tepkilerden ilkini, suçluluk üzerinde dindarlığın etkisinin, suç türlerine veya sosyal bağlamlara göre değişkenlik arz ettiğini ileri süren görüş oluşturmaktadır. Bu nedenle, bazı kriminologlar (Burkett ve White, 1974; Stark, Kent ve Doyle, 1982) "anti- asketik sapma" ve "ahlaki toplum" (moral community) gibi yeni kavramlar geliştirmişlerdir (Johnson, Jang, Larson, De Li, 2001: 23). Diğer bir grup ta, Hirschi ve Stark'ın yaptığı bu araştırmanın yüzeysel ve bu nedenle geręeđi yansıtmaktan uzak olduğunu ileri sürerek, yeni araştırma yapma ihtiyacı hissetmişlerdir (Johnson, Jang, , Larson, De Li, 2001:23).

Ancak, Stark v.d 1982 yılında yaptıkları başka bir araştırmada elde ettikleri bulgular, Hirschi ile birlikte geręekleřtirdikleri önceki araştırma bulgularından farklılaşmıştır. Stark, araştırma bulgularının çelişkili bir durum sergilemesini, araştırmanın yapıldığı toplumun ahlaki yapısı ile açıklama çabası içine girmiştir.

Bu tür argümanlar din ve suçluluk arasındaki ilişkinin, toplumun sosyo-dinsel bağlam ve ahlaki sekülerleşme düzeyine bağlı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda

Title ve Welch (1983); genel bir normatifsel muğlaklığın, düşük bir sosyal entegrasyonun, genelleşmiş düşük bir akran uyum algılamasının ve düşük düzeyde kilise faaliyetlerine katılımın gerçekleştiği toplumlarda, uyum olgusuna yaptığı vurgulama ile dinin oldukça büyük bir etkiye sahip olduğunu ileri sürmektedirler. Burada dinin toplumsal uyumu sağlaması, birey davranışı üzerinde önemli etkiler yapmaktadır. Bu nedenle dinsel, normal olarak sapmayı engelleyen mekanizmaların olmadığı yerde, çok açık bir şekilde toplumsal uyum ve düzenliliği vurgulayan özelliği ile önemli bir etki yapmaktadır (Pettersen, 1991: 280).

Sonuç olarak; Hirschi ile birlikte yaptıkları önceki araştırmalarında, din ve suçluluk arasında bir ilişkiyi saptayamadığını belirten Stark (1984) sonradan “ dinin suçluluk üzerinde gerçek bir potansiyele sahip olduğunu” dile getirmiştir (Douglas M. Sloane ve Raymond H. Potvin; 1986: 88). Bu iki araştırma bulgularının birbiriyle örtüşmemesi-hatta birbiriyle çelişmesi- büyük ölçüde dinsel ekolojik kuramla izah edilmektedir.

E- Dinsel Ekolojik Kuram

Daha önce de ifade edildiği gibi, 1980’li yılların başlarında Stark (1980) ve meslektaşları, din ve suç ilişkisi üzerine yaptıkları araştırmada elde ettikleri bulguların önceki araştırma sonuçları ile çelişmesini “ekolojik koşullar” ile açıklamıştır. Ekolojik kurama göre, din olgusunun suç davranışı üzerindeki caydırıcı etkisinin, sapma davranışını yasaklayan sosyal değer ve normların büyük ölçüde genel kabul gördüğü toplumlar için söz konusudur. Bir anlamda, suç eylemlerini olumsuzlayan değersel yapı, suçlulukla negatif bir ilişki sergilemektedir (Chadwick ve Top; 1993: 52). Dinsel ekoloji kuramına göre, din olgusu psikolojik bir özellik olarak değil, sosyal ve grupsal bir nitelik resmedilmektedir (Chadwick ve Top; 1993: 52). Bundan ayrı olarak Stark (1984), suçlulukta etkisi açısından çocuğun bireysel olarak kiliseye gidip gitmemesinin veya cehenneme inanıp inanmamasının çok da önemli olmadığını belirtir. Ona göre, suçlulukta önemli olan bireyin sahip olduğu arkadaş grubunun dindar olup olmamasıdır. Kiliseye gitme sıklığının düşük oranda gerçekleştiği toplumlarda dinin, bireysel olarak dindar olan gençlerin davranışlarını çok fazla belirleyemediği veya olumsuz davranışlarını önemli ölçüde engelleyemediği belirtilmektedir. Aynı şekilde, dindar bireylerin sayısının fazla olduğu toplumlarda, dindar bir arkadaş çevresine sahip olmayan toplumlara kıyasla daha az suç işlendiği dile getirilmektedir (Douglas ve Raymond; 1986:101 ; Kevin, 1990: 396). Kısacası Stark v.d (1982), dinselliğin bir norm olarak yaşandığı sadece “ahlaki toplumlarda”(moral communities) dinselliğin/dindarlığın suçlulukla ters yönde ilişkili olduğunu belirtmektedir. Burada dindarlık, önemli bir toplumsal bağ unsuru olarak ele

alınmaktadır (Benda, 1995:448).

Stark v.d. kilise üyeliğinin ve kilise faaliyetlere devamlı olarak katılmanın yüksek oranda olduğu bölgeleri “ahlaki toplumlar”, düşük kilise üyeliğinin bulunduğu bölgeleri de “sekülerleşmiş toplumlar” olarak tanımlamaktadır. Sonuçta, ona göre “ahlaki toplumlar” ile “seküler toplumlarda” din ve suç ilişkisi farklılaşmaktadır. Ahlaki toplumlarda, dinsel katılım ile suçluluk arasındaki ilişki ters bir ilişki iken, seküler toplumda ise bu ters ilişki saptanamamaktadır. Diğer bir anlatımla; sekülerleşmiş toplumlarda dinin/dinselliğin birey üzerindeki etkisi az olmakta veya hiç olmamaktadır (Johnson, De Li, Larson ve Mc Cullough, 2000: 34). Bu yaklaşım, seküler toplumlarda dinin, birey üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Burkett ve White’a (1974) göre de, seküler değer ve normların sapkın davranışlar hakkında belirsiz (ambiguous) bir tutum sergilediği toplumlarda özellikle dinsellik, suç davranışı üzerinde gerçek bir etkide bulunmaktadır. Adolesanlar tarafından alkolün kullanılması gibi asketik değerleri ihlal eden - ancak seküler ortamlarda tutarlı bir biçimde onaylanmayan- davranışlar, mala yönelik veya kişiye yönelik suçlara kıyasla dinsellik tarafından daha çok belirlenmektedir. Son zamanlarda yapılan araştırmalar, bu kanıyı desteklemektedir (Benda; 1995: 447).

Bu görüş, sapkın davranışların bireysel dindarlıktan çok, dinsel yönelimli ahlaki toplulukların etkisinin bir sonucu olduğunu ileri süren görüş ile (Richard, Bell v.d) örtüşmektedir.

Ancak, Title ve Welch’in ise (1983), dinselliğin suçluluktaki etkisi ile ilintili olarak bağlamsal ortama ilişkin yukarıdaki yaklaşımlardan farklılaşan bir tutum içinde oldukları görülmektedir. Onlar yaptıkları araştırmada, en azından belirli koşullar altında dinsel katılımın sapmayı engelleyici yönde güçlü bir eğilim ortaya koyduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, dinsellik/dindarlık “seküler sosyal çözülmenin” yaygın olduğu veya “normalde sapmayı engelleyen mekanizmaların olmadığı büyük çevrede” en büyük engelleyici/caydırıcı bir etkiye sahiptir (Douglas ve Raymond; 1986: 89). Benzer biçimde bazı kuramcılar da dinselliğin etkisinin, dinin toplumsal bağlamının önemli bir görünümüne sahip olduğu mekanlarda, sınırlı bir etkiye sahip olduğunu ileri sürmektedirler. Örneğin, Lysterly ve Skipper (1981), yüksek düzeydeki dinselliğin; normatif oydaşımın sağlandığı kırsal toplumlarda, değersel açıdan farklılaşan şehir alanlarına oranla öz bildirimine dayalı suçluluk üzerinde daha az etkili olduğu bulgusunu saptamışlardır (Benda, 1995:448).

Oysaki, yukarıda da belirtildiği gibi, dinsel ekoloji kuramının savunucuları, dinin önemli bir toplumsal belirleyici konumunda olduğu toplumlarda daha etkili olduğunu ileri

sürmüşlerdir. Stark, Kent ve Doyle'a (1982) göre, dinin en büyük engelleyici etkisi, dinsel bağlılık düzeyinin düşük olduğu, "seküler toplum" olarak nitelendirilen toplumlardan daha çok, nüfusun önemli bir oranının kilise üyesi olduğu ve dinsel etkilerinin kültüre nüfuz ettiği "ahlaki toplumlarda" engelleyici bir etkiye sahiptir (Sloane ve Potvin; 1986; 89). Bu iki görüş, toplumun sosyal bağlamının dindarlık- suç ilişkisi üzerinde farklı bir biçimde etkide bulunduğunu ileri sürmektedir. Bir anlamda bir grup araştırmacı, dinsel bağlılığın yüksek düzeyde olduğu toplumlarda dinin suç üzerinde caydırıcı bir etkide bulunduğunu ileri sürerken, bir başka grup ta din olgusunun özellikle de sosyal çözülmenin olduğu, seküler değerlerin sapkın davranışlara yönelik olarak belirsiz/muğlak bir tanım içinde olduğu veya seküler mekanizmaların işlevselliğini yitirdiği toplumlarda, daha çok bireyleri suçtan caydırdığını varsaymaktadır.

3-DİN VE SUÇ İLİŞKİSİ ÜZERİNE GERÇEKLEŞTİRİLEN ARAŞTIRMALARIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Dinin, suç veya suçluluk üzerindeki etkisini inceleyen araştırmaların en az bir yüzyıllık geçmişe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, yaklaşık olarak son otuz beş yılda yapılmış olan araştırmalara bakıldığında, bu araştırmaların sayısında önceki yıllara kıyasla bir artış yaşandığı gözlemlenmektedir. Kriminolojide din ve suç tartışmaları özellikle, Hirschi ve Stark tarafından gerçekleştirilen "Cehennem Korkusu ve Suçluluk" adlı araştırma ile bir canlanma göstermiştir. Ancak, bu değişkenler arasındaki ilişkinin araştırılmasına yönelik çalışmaların sayısında bir artışın gerçekleşmesine rağmen, bu ilişkinin niteliği konusundaki görece bulgusal örtüşmezlik durumu günümüzde de devam etmektedir.

Uzun bir süredir batı ülkelerindeki bazı sosyal bilimciler, dinsel bir inanca sahip olmanın veya kiliseye gitmenin (church), kriminal eğilimler içine girmeye karşı caydırıcı bir rol oynadığını ileri sürmektedirler. Bu araştırmacılar, dinsel inançları ahlaki davranışın temelleri olarak görmektedirler. Bu bağlamda, söz konusu araştırmacılar (Durkheim 1915; Dais 1948; Coogan 1954; Yinger 1957); dindarlık düzeyinin artışına paralel olarak, bireylerin suç eylemlerine yönelme oranlarının düşme eğilimi içine girdiği görüşünü savunmaktadırlar. Burada dinin bireyin yaşamındaki rolünün artması ile bağlantılı olarak, bireyin sapkın davranışına karşı kendini kontrol altında tutabilme gücünün arttığı düşüncesi vurgulanmaktadır (Chadwick ve Top; 1993: 52).

Araştırma literatürüne bakıldığında, batı toplumlarında yapılmış araştırma sonuçlarının kısmen birbirleriyle örtüşmediği görülmektedir. Din ve suç arasındaki ilişkiyi saptamaya yönelik gerçekleştirilen araştırmaların çelişkili sonuçlarına ilişkin

gönderme yapan çok sayıda (Baier, 2001; Benda, 1997; Douglas ve Raymond; 1986; Johnson, De Li, Larson ve Mc Cullough , 2000; Larson ve Johnson,1998; Albrecht, Chadwick ve Alcorn, 1977) araştırma vardır. Genel olarak bakıldığında; din ve suç arasındaki ilişki üzerine odaklanan araştırmalardan bazıları pozitif, bazıları negatif bir ilişkiyi saptarken, bazı araştırmalar da bu iki değişken arasında hiç bir ilişkiyi saptayamadıkları görülmektedir.

Din- suç ilişkisi üzerine odaklanan araştırmaları bulgusal saptamalar bağlamında genel olarak dört grupta toplamak mümkündür:

1- Din ve suçluluk arasındaki ilişkinin pozitif yönde olduğunu savunan çalışmalar. Bu araştırmalar, din faktörünün suç üzerinde caydırıcı bir etkide bulunmasının ötesinde, suç işlemede etkili bir unsur olduğu görüşünü savunmaktadır. Bir anlamda, din suçun meydana gelmesine katkı sağlayan bir etkidir (Chadwick ve Top; 1993: 52). Diğer bir anlatımla bu araştırmalar, dinselliğin azalmasıyla birlikte, suçluluğun azalma göstereceğini varsaymaktadır. Örneğin, Bonger (1916), “dinsizliğin artması ile birlikte, suçun da azalma eğilimi gösterdiğini” ileri sürmektedir. Aynı şekilde, Lombroso (1911), ateistlerin fazla olduğu yerlerde çok daha az suçlunun olduğu görüşünü savunmuştur (Cochran, Wood, 1994:93). Ancak, burada din ve suç ilişkisinin pozitif yönde olduğunu belirten araştırmaların sayısının oldukça az olduğunu belirtmek gerekmektedir.

2- İkinci gruptaki araştırmaları ise, din ve suç arasındaki ilişkinin kompleks olduğunu belirleyen araştırmalar oluşturmaktadır. Benda ve Corwyn (1997), dört özel lisedeki 724 ergen üzerinde yaptıkları araştırmada, din ile suçluluk arasındaki ilişkinin kompleks olduğu bulgusunu elde etmişlerdir (Benda ve Corwyn,1997: 81). Bu araştırmada, din ve suç ilişkisi genel suçluluk içerisinde sadece statü suçları ile ilişkili olduğu bulgusu saptanmıştır (Benda ve Corwyn,1997: 81). Burada, din ve suç ilişkisinin gerçeği yansıtmaktan uzak ve büyük ölçüde aldatıcı sonuçlar ortaya koyduğunu ileri süren -az sayıda da olsa- bazı araştırmaların var olduğunu belirtmek gerekmektedir.

3-Bu kategorideki araştırmalar da, din/dinsellik ve suç arasında negatif bir ilişkinin varlığını savunan araştırmalardır. Sosyolojik ve kriminolojik kuramlar büyük ölçüde, suçluluk ile din veya bireysel dindarlık arasındaki ilişkinin negatif olduğunu var saymıştır (Bkz: Pettorssen, 1991; Cochran, 1994). Cochran ve Wood, (1994), bu konudaki araştırma literatürünün, dinin sapma davranışını engellediği yönündeki geleneksel bakış açısını büyük ölçüde desteklediğini belirtmektedirler. Bu bağlamda onlar, bu konu ile ilgili olarak Title ve Welch (1983) tarafından yapılmış bir araştırma sonucunu aktarmaktadırlar. Söz konusu bu araştırmada, 65 araştırma içersinden sadece 10 araştırmancının din ve suç arasında anlamlı bir negatif ilişkiyi saptayamamış olduğu

görülmektedir. Bundan ayrı olarak, yapılmış başka bir çalışma ise; Title ve Welch (1983)'den bu yana yapılmış araştırmalar içersinden biri hariç (Elifson, Petersen ve Hadaway 1983), diğer tüm araştırmaların (Bkz: örneğin, Elifson, Petersen ve Hadaway 1984; Perkins, 1985; Sloane ve Potvin 1986; Burkett ve Warren 1987; Cochran 1988; Cochran ve Akers 1989; Grasmick, Bursik ve Cochran, 1991; Albrecht, Chadwick ve Alcorn, 1977: 273) suçluluk üzerinde dinselliğin temel bir etkide bulunduğunu ortaya koymaktadır (Cochran, Wood, 1994:93). Bir anlamda bu gruptaki araştırmalar, araştırma literatürünün önemli bir çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Petterson da (1991) batı ülkelerinde yapılan bazı araştırmaların, kilise ayinlerine veya hizmetlerine sıklıkla katılanların daha az suç işledikleri yönünde bulgular saptamış olduklarını (Petterson, 1991: 280) belirtmektedir.

Higgins ve Albrecht (1977), 1400 lise öğrencisi arasında yaptıkları kiliseye devam etme ile öz- bildirime dayalı suçluluk (self report) arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalarında, suçluluğun kiliseye devam etme ile ters ilişkili olduğunu saptamışlardır. Bu sonuçlar, kiliseye ne kadar fazla devam edilirse, o denli suçun az işlendiği anlamına gelmektedir. Onlar özellikle, dinin insanın yaşamında daha merkezi bir yer işgal ettiği toplumlarda dinin suçtaki caydırıcı etkisinin daha etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüş sonradan Stark tarafından “ seküler toplum” hipotezi şeklinde formüle edilmiştir (Shoemaker, 1990:187).

Bu konudaki araştırma literatürünün; araştırmaların çoğunluğunun dinin suçluluktaki etkisinin negatif yönde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, dinin insanın sosyal yaşamının önemli bir parçası olduğu ve bu nedenle kriminolojik araştırmalarda din etkenine gereken değerin verilmesi belirtilmektedir (Johnson, De Li, larson ve Mc Cullough , 2000: 46).

4- Son olarak bu gruptaki çalışmalar ise, din ve suç ilişkisinin özellikle belirli suçlar için geçerli olduğunu belirten araştırmalardır.

Din ve suçluluk ilişkisini konu edinen söz konusu bu araştırmaların, genel suçluluk yerine belirli suç türleri ile dindarlık arasındaki ilişkiye odaklandıkları görülmektedir. Bu eksende yapılan bazı araştırmalar (Linden ve Currie, 1977; Jensen ve Rojek, 1980); din ve suçluluk ilişkisinin, büyük ölçüde uyuşturucu kullanma ve statü suçları ile ilgili olduğunu ortaya koymaktadır (Shoemaker, 1990:188). Aynı şekilde Stack ve Kanavy (1983), Birleşik Devletlerde zorla ırza geçme/tecavüz suçu üzerinde yaptıkları araştırmada, tecavüz oranları ile Katolik nüfus yüzdesi arasındaki ilişkinin negatif olduğu yönünde bulgular saptamışlardır (Petterson, 1991: 280). Gençler üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise, bireysel dindarlığın veya kiliseye düzenli gitmenin; yasadışı

davranışta bulunma, uyuşturucu ve alkol kullanma gibi sapkın davranışlar üzerinde doğrudan ve tutarlı bir etkide bulunduğu belirtilmiştir (Larson ve Johnson,1998: 22, Bkz: Richard, Bell ve Carlson, 2000; 241).

Dinsel faktörün, şiddet suçlarından daha çok servet suçları üzerinde etkili olduğunu belirten yaklaşımlar da, dinin sadece bazı veya belirli suçlar üzerinde negatif bir ilişki sergilediğini (Petterson, 1991: 280) imlemektedir.

Dinsellik ve suç ilişkisinin sadece belirli anti-asketik davranışlar için geçerli olduğunu savunan yaklaşımlar da bu grup içinde zikredilebilir. Bu bağlamda ergenlerin sapkın davranışları ile dindarlık ilişkisini ölçmeye yönelik gerçekleştirilen bazı kriminolojik araştırmalar (Benda ve Corwyn 1997; Brownfield ve Sorenson 1991; Burkett ve Warren 1987; Cochran ve Akers 1989; Elifson et al.1983; Evans et al. 1995; Higgins ve Albrecht 1977; Johnson et all.1997a, 1997b: Title ve Welch 1983), dindar adolesanların (ki bunlar düzenli olarak kiliseye gitmektedirler) dindar olmayan akran grubundan (bunlar kiliseye düzenli veya hiç gitmemişlerdir) özellikle alkol ve uyuşturucu kullanma gibi asketik olarak ifade edilebilen sapma davranışlarını büyük olasılıkla daha az gerçekleştirdiklerini saptamıştır (Larson ve Johnson,1998: 24). Alkol ve uyuşturucu kullanma gibi davranışlar genelde mağduru olamayan suçlar kategorisinde görülmektedir. Bu nedenle bazı çalışmalar, evlilik öncesi seks, uyuşturucu ve alkol kullanma gibi mağduru olmayan suçlarda dinin güçlü bir etkiye sahip olduğu yönünde bulgular saptamışlardır (Chadwick ve Top; 1993: 53) .

Din ve suç ilişkisi çerçevesinde dinselliğin, özellikle Hristiyan Kilisesi (Church of Christ) ve Tanrı Kilisesi (Church of God) gibi fundemantalist bir nitelik arz eden gruplar içerisinde yer alan ve yüksek düzeyde asketik inançlara sahip olanlar arasında daha etkili olduğu ve bu nedenle suç-din ilişkisinin bu oluşumlar için daha güçlü olduğu belirtilmektedir. Burada, bireyin hangi mezhebe sahip olmasından çok, dinsel inancın bireyin yaşamındaki konumu önemli bir faktördür (Shoemaker, 1990:189). Özellikle bazı batı ülkelerinde, dinin asıl kaynak ve yorumlarına dönüş çabası olarak ortaya çıkan bu yeni hareketler, dinselliği yoğunluklu olarak yaşamak isteyen nitelikteki hareketlerdir. Bu nedenle yukarıda belirtilen dinsel gruplar içerisinde yer alan bireyler, kutsal metinlere ve bunun öngördüğü yaşam tarzını oluşturma konusunda daha fazla bağlılık örneğini sergilemektedirler.

Tüm bu araştırma bulguları ışığında; din ve suç ilişkisinin daha çok negatif bir ilişkiyi (dindarlığın artışına paralel olarak suç işleme oranında azalmanın olması) yansıttığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, Baier'in bu konuda yapılmış araştırmaların bulguları üzerine gerçekleştirdiği bir değerlendirme çalışmasını burada

sunmak faydalı olacaktır. Baier (2001), din ve suç arasında bir ilişkinin olup olmadığı ve olası bir ilişkinin varlığı durumunda dinin suç üzerindeki etkisinin ne yönde ve büyüklükte olduğu sorunu tespit edebilmek için yapılmış 60 araştırmanın sonuçlarını yeniden ele alarak çözümlenmeye çalışmıştır. O, 1969 ile 1998 yılları arasında sosyolojik ve psikolojik bakış açısıyla yapılmış 60 araştırma üzerine gerçekleştiği çalışmada, dinin gerçekte suç üzerinde bazı caydırıcı etkiye sahip olduğu yönünde güven verici bulgular olduğunu belirtmektedir (Baier, 2001:10).

Johnson ve diğerleri, din ile suç arasındaki ilişkiyi saptamak için 40 çalışmanın bulgularını bir araya getirip değerlendirmişlerdir. Buna göre; söz konusu değişkenler arasında “özgül bir etkiyi saptayamayan” (not specified) araştırma sayısı 1 (%2.5), dinin suç üzerinde “hiçbir etkisi olmadığını belirten” araştırma sayısı 5 (% 12.5), din ve suç ilişkisinin “pozitif yönelimli olduğunu belirten” araştırma sayısı 1 (% 2.5), “ karışık bir etkiyi saptayan” araştırma sayısı 3 (% 7.5) ve negatif ilişkiyi saptayan araştırmaların sayısı da 30 (% 75)’dur. Bu sonuçlar, din-suç ilişkisinin büyük ölçüde negatif yönelimli olduğunu (% 75), diğer bir ifade ile suçluluk ve sapkınlık üzerinde dinsel unsurun etkisini ortaya koymaktadır (Johnson, De Li, Larson ve McCullough, 200: 42).

Petterson da, din ve suç ilişkisini konu edinen yaklaşık 60 ampirik araştırmanın olduğunu ve bu araştırmaların çoğunluğunun da, bireysel dindarlık ile kriminal davranış arasında negatif bir ilişkiyi - dinsel aktivitelere katılanların daha az suç işlediği - saptadığını belirtmektedir (Petterson, 1991: 279).

Özetle, araştırmaların büyük bir çoğunluğu dinin suçluluk üzerindeki etkisinin negatif olduğunu göstermektedir. Bu konuda şu ana kadar yapılmış ampirik araştırmalar gözden geçirildiğinde, Thomas ve Carver’in (1990) belirttiği gibi “ dinsel alana katılım arttıkça, anti-sosyal davranışın sıklığı, yoğunluğu ve devamlılığı azalmaktadır” (Litchfield v.d: 1997:193)

4- ARAŞTIRMA BULGULARININ FARKLILIK ARZ ETMESİ

Din ve suç ilişkisine odaklanan ilk dönem araştırmalarının, din suç ilişkisinin daha çok pozitif bir nitelik arz eder yönde veya herhangi bir ilişkinin saptanmasını olanaklı kılmayacak şekilde bulgular ortaya koyduğu gözlemlenmektedir. Bu araştırmalar genel olarak; yetersiz örneklem seçimi, dindarlığın sadece kiliseye gitme gibi sınırlı sayıda değişken veya değişkenlerle ölçme gibi yetersizlik ve kusurlardan dolayı oldukça çelişkili sonuçlara yol açmıştır (Douglas ve Raymond; 1986: 88).

Baier (2001) de, önceki araştırmaların farklı bulgular ortaya koymasını üç grupta ele almaktadır: Ahlaki toplum teorisi, suç türüne özgü teoriler (suç türüne göre dinin

etkisinin değişkenlik gösterdiğini belirten yaklaşımlar) ve araştırma metodolojisindeki farklılıklar (Baier, 2001:5). Ahlaki toplum hipotezi, akran grup teorisi ve Durkheim'in yaklaşımı üzerine inşa edilmiştir. Durkheim'e göre ({1925}1960), suç davranışı üzerinde dinin caydırıcı etkisinin, yüksek dindarlık oranı ile nitelenen toplumlarda en büyük etkiye sahiptir. Din, burada toplumsal normlara uyumu sağlayan bir fonksiyon görmektedir (Baier, 2001:5). Stark (1987) ise "ahlaki toplum" hipotezini; bireysel dindarlığın, bireyin dinsel topluluğa olan bağlılığını güçlendirme durumunda ancak suç davranışı üzerinde etkili olduğunu ileri sürmektedir (Richard, Bell ve Carlson, 2000: 240). "Ahlaki toplum" tezi, yapılmış birkaç araştırma (Welch, Title ve Petee, 1991; Stark, Doyle ve Kent, 1980) sonuçları ile desteklenmiştir (Richard, Bell ve Carlson, 2000; 241). İkinci model ise, Burkett ve meslektaşlarının (Burkett ve White 1974, Burkett 1980) ileri sürdüğü yaklaşımdır. Onlar, dinin kişiye ve mala yönelik suçlardan (adam öldürme ve hırsızlık gibi) daha çok, mağduru olmayan (nonvictims) suçlarda (kumar oynama ve uyuşturucu kullanma) özellikle caydırıcı bir etkide bulunduğunu ileri sürmektedir (Baier, 2001: 6). Metodolojik farklılıklar ise, araştırma tasarımı, evren ve evrenden seçilen örneklem ile ilgili farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Baier, 2001:6). Örneğin, ilk dönem araştırmalarına bakıldığında; din ve suç ilişkisinin tespit edilmesinde, kiliseye gitme değişkeni ile suçluluk arasında bir ilişki saptanmaya çalışılmış ancak, araştırma bulguları arasında çelişkili sonuçlar elde edildiği için daha sonraki araştırmalarda kiliseye gitmenin yanında, kiliseye gitmenin düzenli olup olmadığı, kilise değerlerinin benimsenip benimsenmediği ve kilisenin öngördüğü bu değerler etrafında bir sosyalleşmenin gerçekleşip gerçekleşmediği şeklindeki değişkenlerde çözümlenme unsuru olarak ele alınmıştır (Bkz: Shoemaker, 1990:184). Bu bağlamda araştırma bulgularının farklılık arz etmesinin bir nedeni de; araştırmalarda dindarlık veya dinsellik unsuru olarak ele alınan değişkenlerin sayısındaki farklılıktır. Örneğin Larson ve Johnson, dindarlık ile ilgili değişken sayısının daha fazla kullanıldığı araştırmalarda, dindarlığın suçluluk üzerindeki etkisinin daha çok negatif yönde gerçekleştiği bilgisini not etmektedir (Larson ve Johnson,1998: 13). Ayrıca; burada iyi bir dindar olmanın ne olduğu veya dindarlığın nasıl ölçüleceği sorunu da, araştırma bulguları arasındaki örtüşmezliği bir parça açıklamaktadır. Genel olarak bakıldığında ilk araştırmalarda, dinselliğin görünümü olarak sadece "kiliseye gitme", gibi tek bir ölçümün kullanıldığı görülmektedir. Oysaki dindarlık veya dinselliği sadece bir veya iki değişken ile ele almak mümkün değildir. Günümüzdeki araştırmalar ise, büyük ölçüde kilise üyeliğinin yanı sıra; kutsal kitabı okuma ve tevekkül gibi daha çok sayıda dinsellik ile ilgili değişkeni de çözümlenme unsuru olarak ele almaktadırlar (Benda, 1995: 447).

Bu konu ile ilgili olarak Benda, günümüzde yapılmış araştırmaların (Albrecht, Chadwick ve Alcorn, 1977; Jessor ve jessor, 1977; Elifson, Peterson ve Hadaway, 1983; Title ve Welch 1983; Peek, Curry ve Chafant 1985; Benda ve Whiteside, 1995) dindarlık ile ergenlerin işlediği çeşitli suç davranışları arasındaki ilişkinin varlığını desteklediği bilgisini not ettikten sonra, son zamanlarda geręekleřtirilen araştırma bulgularının ilk dönem araştırma bulgularından farklılık arz etmesini; araştırmada kullanılan metot, teorinin kullanımındaki sınırlılıklar ve daha çok bağlamsal koşullara bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal yapıların değişiklik arz etmesinden kaynaklandığını belirtmektedir (Benda, 1995: 447).

Suçluluğun araştırılmasında dinin rolü üzerine geręekleřtirilen araştırmalarda çelişkili bulguların elde edilmesinin diğer bir nedeni de –kısmen- sosyolojik ve kriminolojik araştırmalardaki farklı araştırma stratejilerinin kullanılmasdır (Johnson, De Li, larson ve Mc Cullough , 2000: 46).

5-SONUÇ

Yapılmış bazı araştırmalarda din veya dindarlık olgusunun, suçluluğu çözümlenmede önemli bir faktör olarak ele alındığı görölmektedir. Din ve suç ilişkisi; sosyolojik suç kuramları içerisinde büyük ölçüde sosyal kontrol, sosyal öğrenme, rasyonel tercih, dinsel ekoloji ve cehennem korkusu kuramları çerçevesinde irdelenmektedir. Sosyal kontrol teorisi suçluluğu bireylerin; aile, okul ve din gibi bazı toplumsal kurum veya toplumsal değer ile inançlara olan zayıf bağlılık çerçevesinde çözümlerken, sosyal öğrenme kuramı da suçluluğu, sosyal etkileşim süreçleri ekseninde veya akran grubu içerisinde öğrenilen bir davranış olarak ele almaktadır. Bu bağlamda söz konusu sosyal öğrenme kuramı, suç işleyen grupların dinsel bir yapı sergilemeyen özelliklerine dikkat çekmektedir. Rasyonel tercih kuramı ise, suç olgusunu fayda- zarar ekseninde rasyonel bir seçim ile ilintili olarak analiz etmektedir. Bu nedenle de öğrenme kuramı, suçta caydırıcı bir ceza politikasının gerekliliğini savunarak asıl vurguyu hukuk üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Aynı şekilde, suçluluğun önlenmesinde ceza olgusunun önemine dikkat çeken yaklaşımlardan biri de, cehennem korkusu teorisidir. Bu teoriye göre de dinsel öğretiler, bu dünyada işlenen suç davranışları için öldükten sonraki hayatta bir cezalandırmayı öngörmektedir. Dinsel yasak kapsamında görölen suçların işlenmesinin bir ceza yaptırımını gerektirdiği inancının, o dine bağlı olanlar açısından suç işlemelerini görece engellediği varsayılmaktadır. Son olarak ekolojik kuram da, din olgusunun suç davranışları üzerindeki olası etkisinin, seküler ve dinsel toplum şeklindeki bir ayırım temelinde, toplumsal yapının niteliğine göre farklılaştığını belirtmektedir.

Bu kuramların her biri, din ve suç ilişkisini farklı bir açıdan çözümlemektedir. Bir anlamda, toplumsal değer ve inançlara olan bağlılığının zayıflaması ile birlikte suç oranlarında belli düzeylerde artışın olabileceği görüşü ileri sürülebileceği gibi, çete ve sapkın gruplar gibi dinsel niteliklerden uzak olan akran gruplarıyla ile birlikte veya temas halinde olmak ta suçluluk açısından önemli bir risk faktörüdür. Aynı şekilde, dinsel öğretilere olan inanç düzeyinin ve onu deneyimleme biçiminin de, suç işlemede caydırıcı bir rol oynadığı ileri sürülebilir. Çünkü dinsel metinler, yasal hukukun da yasak kapsamında gördüğü cinayet, hırsızlık, dolandırıcılık, fuhuş, tecavüz, adam kaldırma, sahtecilik v.b davranışları yasak eylemler olarak görmektedir. Dinler ayrıca bu eylemler için bu yaşamdan sonraki hayatta da bir yaptırım öngörmektedir. Hiç kuşkusuz, dinlerin suç kapsamında gördükleri davranışların bireyler tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmemesinde, söz konusu bireylerin dindarlık düzeyleri oldukça etkili olmaktadır.

Dinsel öğretiler bireylere, sosyal olay ve olgular karşısında nasıl bir tavır almaları gerektiğini varetmektedir. Dinsel öğretiler, örneğin bireylerin cinsel ilişki yönündeki dürtüsünü daha çok aile kurumu aracılığıyla düzenlemesini önererek kendi müntesiplerinin gayri meşru (tecavüz, fuhuş gibi) ilişki arayışlarına yönelmelerini engellemeye veya “Allah korkusu”, “Cehennem korkusu” gibi inançlar sayesinde, bireylerin haksız kazanç sağlama (hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, rüşvet, soygun, kapkaççılık v.b gibi suçlardan servet sahibi olma) yönündeki isteklerini görece dizginlemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda bazı bireyler, yaşantıladığı din sayesinde güçlü içsel arzularını denetleme veya kontrol altına alma imkanına sahip olabilmektedir. Çünkü suçlar belirli oranda güçlü dürtüler karşısında bireyin, zayıf bir kontrol yapısına sahip olması ile de ilintilidir.

Genel olarak dinler yukarıda da belirtildiği gibi; cinayet, hırsızlık, dolandırıcılık, yalan söyleme, rüşvet alma, gasp, yaralama v.b davranışlardan kaçınmayı öğütlemektedirler. Bu tür suçların işlenmesinin nedenleri içersinde özellikle kıskançlık, hırs, aşk, para, ihanet ve öfke gibi olgular son derece önemli unsurlardır. Dinler özellikle bu alanları düzenleme iddiasını taşımaktadırlar. Bu bakış açısı, din ve suç arasındaki ilişkinin büyük ölçüde, dinsel ahlak üzerinden kurulduğunu göstermektedir. Ancak dinsel öngörülerin etkililiği, bireyin dindarlık düzeyi ile çok yakından ilintilidir. Bir anlamda bireylerin davranış yapıları, bu dinsel öğütlere bağlılık ve onu deneyimleme düzeyine paralel olarak farklılık göstermektedir. Bu durum da, dinlerin suç davranışı üzerindeki etki derecesinin, bireylerin dindarlık düzeylerine bağlı olarak değişkenlik gösterdiği anlamına gelmektedir.

Ülkemizde, din ve suç ilişkisini konu edinen ampirik araştırmalar neredeyse yok gibidir. Bu nedenle bu çalışmada, batı ülkelerinde bu alanda yapılmış araştırma sonuçları gözden geçirilmiş ve din-suç ilişkisi konusunda genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Batı ülkelerinde din ve suç ilişkisi üzerine odaklaşan araştırmalara genel olarak bakıldığında; araştırma bulgularının kısmen birbirleriyle çelişkili sonuçları ortaya koyduğu görölmektedir. Yine de, araştırmaların ekserisi, din ve suç ilişkisi arasında negatif bir ilişkinin varlığını destekler yönünde bulgular saptamıştır. Bundan ayrı olarak bu çalışmalar içerisinde, bazı araştırmalar söz konusu ilişkinin ancak belirli koşullar içerisinde (sosyo-dinsel bağlam ve ahlaki sekülerleşme düzeyine göre) anlamlı olduğunu belirtirken, bazı araştırmalar da dinin suç üzerindeki etkisinin suçluluk türüne göre değişkenlik arz ettiğini ortaya koymaktadır. Çok az sayıda araştırma da, din ve suç ilişkisinin gerçeği yansıtmaktan uzak olduğunu (sahte bir ilişkiyi yansıttığını) veya söz konusu bu ilişkinin pozitif yönelimli olduğunu ileri sürmektedir.

Araştırmaların görece çelişkili bulgular saptamalarına rağmen, din ile suçluluk arasında ters bir ilişkinin olduğu fikri- suçluların suçlu olmayanlardan daha az dindar oldukları- kriminolojide genel bir kanaat halini almaya başladığı gözlemlenmektedir. Bu konudaki ampirik araştırmalar, bireyin dinsel alana olan katılımının sıklığı ve yoğunluğunun artışına bağlı olarak, bireyin suç davranışı içersine girme olasılığının azaldığını göstermektedir. Bu bakış açısı, din ve suç ilişkisinin saptanmasında sosyolojik suç kuramlarının da önemini ortaya koymaktadır.

Din, hem kurumsal hem de bireysel açıdan önemli bir kontrol unsurudur. Dinlerin özellikle baskın bir nitelik sergilediği toplumlarda ve gruplarda, bu kontrol duygusu daha belirgin bir biçimde gözlemlenebilmektedir. Bu çerçevede, dinsel inançlara olan bağlılıkların azalması ve dindarlık düzeyinin zayıflaması ile birlikte suç oranlarında bir artışın gerçekleşmesi olasıdır. Bir anlamda, sekülerleşme sürecinin toplumdaki dinselliğin etkisini zayıflatması, bireyin suç davranışına kısıktılma yönünde bir yönelimi ortaya çıkarabileceği ileri sürülebilir. Özellikle, toplumsal değişme sürecinde din gibi önemli bireysel ve toplumsal bir kontrol unsurunun, birey üzerindeki denetim gücünün zayıflamasının, bireyin toplumsal normlara aykırı davranış gerçekleştirme imkanını görece artırabilmektedir. Buna ek olarak, bireysel güdüler üzerinde sınırlayıcı veya kontrol altında tutucu bir mekanizmanın olmayışı veya zayıf oluşu, bireylerin sapkın akran gruplarla ilişkiye girmelerini daha da kolaylaştırmaktadır.

Bu yaklaşımlar çerçevesinde din faktörünün caydırıcılık düzeyinin, dinselliğin toplumdaki etkinlik düzeyine göre değişkenlik arz ettiği ileri sürülebilir. Bu çerçevede,

dinin suç davranışındaki caydırıcılık düzeyinin, dinin az etkili olduğu toplumlara kıyasla dinin daha belirleyici olduğu toplumlarda daha etkili olduğunu belirtmek mümkündür. Diğer bir deyişle, dinin etkili olduğu toplumlarda, dinin suçluluk üzerindeki etkisinin seküler unsur ve kurumlardan daha güçlü bir işleve sahip olduğu söylenebilir.

Alkol ve uyuşturucu kullanma, sorunlu aile yapıları (boşanma, gayri meşru ilişkiler, aile bağlarının zayıflığı, vb), çete oluşumları, alt kültür grupları gibi unsurlar suç davranışının önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Modernleşmekte olan veya modernleşmiş toplumlarda bu alanlara ilişkin bulgular, geleneksel veya dinselğin dominant olma durumunu devam ettirdiği görece durağan nitelik sergileyen toplumlara kıyasla daha olumsuz bir tabloyu yansıtmaktadır. Çünkü güçlü dinsel yapılar ve bağlılıklar, bireylerin sapkın eğilimlere yönelmelerini görece engelleyebilmektedir. Bu bağlamda, güçlü dindarlıklar veya dinsellik, suç oranlarının düşük düzeyde gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Din ve suç ilişkisi bağlamında burada vurgulanması gereken önemli noktalardan biri, sadece dinsel bir inanca sahip olmanın tek başına suçlulukta caydırıcı bir unsur olmak için yeterli olmadığını bilinmesidir. Çünkü dinsel bir bilince sahip olmakla birlikte, dinsel değerlerin yaşantılanması da önemlidir. Bu yaklaşımın yanı sıra ayrıca din/dindarlık ve suç ilişkisi çözümlemelerinde; yoksulluk, kültürel unsurlar, dini algılama biçimi, bireyin psikik durumu v.b unsurlar da çok önemlidir. Örneğin; Ülkemizde namus cinayeti ve kan davası gibi suçları işleyenlerin önemli bir oranın dindar oldukları bilinen bir gerçektir. Bu durum, suç ve din ilişkisi çözümlemelerinde dinsel olmayan faktörlerin de önemli olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak dinsellik, hem modernleşmiş hem de geleneksel toplumlarda diğer sosyal kontrol değişkenleri ile birlikte, bir sosyal kontrol unsuru olarak işlev görmektedir. Etkili olduğu toplumlarda dinin, suçluluğa karşı caydırıcı bir etki yapacağını ileri sürmek mümkündür. Büyük ölçekte toplumsal değişim sürecine giren toplumlarda, diğer kurumsal yapılarda olduğu gibi dinsel kurumlar da ciddi bir biçimde dönüşüme uğramaktadır. Burada modernleşme süreci ile birlikte dinsel duyarlılığın ve kurumların aşınmasının, bireyleri suça daha eğilimli kılacağı ileri sürülebilir. Ancak, din veya dinselliğin suçu engelleyen faktörlerinden sadece biri olduğu hususu da hatırlanmalıdır. Hiç kuşkusuz suç olgusunun tek bir faktörle ele alınması mümkün değildir. Bu araştırmada, suçun oluşumunda veya suçun engellenmesinde sadece din etmenin önemine dikkat çekilmekte ve toplumsal değişim ile birlikte dinsel duyarlılığın kaybolmasının, bazı bireylerin suç eylemlerine yönelmelerini daha kolaylaştırabileceği belirtilmektedir. Bundan ayrı olarak cezaevindeki gözlemlerimden hareketle, suç işleyen bireylerin önemli

bir oranın güçlü bir dindarlık görünümüne sahip olmadıklarını belirtmek mümkündür. Bu değerlendirmeler, dindarların hiç suç işlemedikleri/işlemeyecekleri veya dindar olmayanların tümünün suç işleyebileceği anlamına gelmemekte, sadece suç işleyenlerin önemli bir oranın dindar olmadıkları ve bununla ilintili olarak da dindar olmanın suçlulukta caydırıcı bir etkisinin olabileceği belirtilmek istenmektedir. Bu çerçevede, batı ülkelerinde suç (büyük ölçüde adli suçluluk) ve din/dindarlık değişkenleri arasındaki ilişkiyi çözümlenmeye yönelik olarak gerçekleştirilen araştırmaların büyük bir çoğunluğu, söz konusu bu değişkenler arasında negatif bir ilişkiyi saptadıkları görülmüştür. Yani bu araştırmalar, dindar olmanın suçlulukta, diğer sosyal faktörlerle birlikte, caydırıcı veya engelleyici bir faktör olduğu yönünde bulgular ortaya koymuştur.

Bu çalışmada din faktörü ile sadece adli suç kapsamında görülen suç türleri (hırsızlık, cinayet, tecavüz, gasp, kapkaçılık, dolandırıcılık v.b) arasındaki ilişki konu edildiği için, dinin bazı bölgelerde çatışma ve şiddet kaynağının belirgin bir unsuru olarak oynadığı rol konusuna değinilmemiştir. Oysaki, günümüzde bazı şiddet ve terör hareketlerinin arkasında Katolikleri, Protestanları, Müslümanları, Budistleri, Sihleri ve Hinduları görmek mümkündür. Dinsel argümanlar üzerine kurulmuş dinsel örgütlerin varlığı, günümüz dünyası için önemli bir güvenlik sorununu yaratmaktadır. Bu çerçevede son zamanlarda El Kaide ile gündeme gelen terör olayları, terör- din ilişkisi çerçevesindeki tartışmaları arttırmaktadır. Bu terör olayları, din olgusunun bazı toplumsal yapılarda şiddet eylemlerinin ve cinayet işlemenin önemli bir meşrulaştırıcı kaynağı olarak rol oynadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Burada paradoksal olarak gözlemlenen husus, dinsel tabanlı terör örgütlerinin militanlarının - adli suçları işleyen suçlulardan farklı olarak - zayıf dinsellik yapısı görünümüne sahip olmalarının aksine, güçlü bir dindarlık algılamasına sahip bireyler olmalarıdır. Dinsel radikalizm veya fundemantalizm olgusunun suçlulukla (terör, şiddet) olan ilişkisi, daha ayrıntılı bir çalışmanın konusu olacağı için burada geniş bir biçimde ele alınmamış, sadece bu kısa bilgiyle yetinilmiştir.

KAYNAKÇA

Adler, Freda v.d. (1995), Criminology, McGraw, Hill

Albrecht, Stan L., Chadwick, Bruce A ve Alcorn, David S. (1977), “Religiosity and Deviance: Application of an Attitude- Behavior Contingent Consistency Model”, *Journal For Scientific The Study of Religion*, Vol.16, Issue 3, p263-274

Baier, Colin J. (2001) “If You Love Me, Keep My Commandments: A Meta-Analysis of The Effect of Religion On Crime”, *Journal of research in Crime&Delinquency*, Vol.38, Issue 1, p3,

Benda, Brent B. (1997), “An Examination of Reciprocal Relationship Between Religiosity and Different Forms of Delinquency Within a Theoretical Model”, *Journal of research in Crime&Delinquency*, Vol.34, Issue 2, p163, 24p

Benda, Brent B. (1995), “The Effect Religion on Adolescent Delinquency Revisited”, *Journal of Research in Crime &Delinquency*, Vol.32, Issue 4, p446, 21 p

Benda Brent B;Corwyn, Robert Flynn (1997), “Religion and Delinquency: The Relationship After Considering Family and Peer Influences”, *Journal For Scientific The Study of Religion*, Mar97, Vol.36, Issue 1, p 81,

Chadwick, Bruce A; Top, Brent L. (1993), “Religiosity and Delinquency Among LDS Adolescent”, *Journal For Scientific The Study of Religion*, Mar93, Vol.32, Issue 1, p 51,

Çiftçi, Adil (2002), *Din ve Modernlik- Toplum Bilim Yazıları I- Ankara Okulu Yay.*,

Cochran, John K., Wood, Peter B. (1994), “Is The Religiosity- Delinquency Relationship Spurious? A Test of Arousal and Social Control Theories”, *Journal of Research in Crime&Delinquency*, Vol.31, Issue 1, p92, 32 p

Ellis, Lee (1987), “Religiosity And Criminality From The Perspective of Arousal Theory” *Journal of research in Crime&Delinquency*, Vol.24, No.3,

Hagan, Frank E. (1991), *Introduction to Criminology*, Nelson-Hall pub.

Johnson, Byron R., De Li, Spencer, Larson, David B ve McCullough, Michael (2000), “A Systematic Review of Religiosity and Delinquency Literature”, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Vol.16, No.1, 32-52

Johnson, Byron R., Jang, Sung Joon, Larson, David B., De Li, Spencer “Does Adolescent Religious Commitment Matter? A Reexamination of The Effects of Religiosity on Delinquency”, *Journal of Research in Crime & Delinquency*, 2001, Vol.38, issue 1, p22,

Miller, Alan (1992), “Predicting Nonconventional Religious Affiliation in Tokyo: A Control Theory Application”, *Social Forces*, Vol.71, issues:2

Larson, David B. ve Johnson , Byron R. (1998) “ Religion: The Forgotten Factor in Cutting Youth Crime and Saving At- Risk Urban Youth”, [www. Manhattan-institute.org/](http://www.Manhattan-institute.org/)

Litchfield, Allen, Thomas Darwin L., Li, Bing D. (1997), “Dimensions of Religiosity as Mediators of the Relations Between Parenting and Adolescent deviant Behavior”, *Journal of Adolescent Research*, Vol. 12, Issue: 2 199-226

Olson, J. Kevin (1990), “Crime and Religion: A Denominational and Community Analysis”, *Journal for The Study of Religion*, Sep1990, Vol.29, Issue 3, p 395, 9p

Petterson, Thorlief (1991), “Religion and Criminality: Structural Relationships Between Church Involvement and Crime Rates in Contemporary Sweden”, *Journal for Scientific The Study of Religion*, Sep91, Vol.30, Issue 3, p 279, 13 p

Richard, Alan J., Bell, David c., Carlson, Jerrey W. (2000), “Individual Religiosity, Moral Commitment, and drug User Treatment” ”, *Journal For Scientific The Study of Religion*, Jun2000, Vol.39, Issue 2, p 240,

Shoemaker, Donald J. (1990), *Theories of Delinquency: An Examanation of Explanations of Delinquent Behavior*, Oxford Univ. Pub. U.S.A,

Siegel, Larry J, (1989), *Criminology*, West pub.

Sloane, Douglas M. ve Potvin, Raymond H (1986), “Religion and Delinquency: Cutting Through The Maze”, *Social Forces* Vol. 65:1

Stack, Steven ve Kanavy, M. Jeanne (1983), “ The Effect of Religion on Forcible Rape: A Structural Analysis”, *Journal For Scientific The Study of Religion*, Vol.22, Issue 1, p67

Stark, Doney, Lori, Kent, Daniel P. Doyle (1982), “Religion And Delinquency: The Ecology Of A Lost Relationships”, *Journal Of Research In Crime And Delinquency*,

Wasserman, Ira M. (1978), “Religious Affiliations and Homicide: Historical Results From the Rural South”, ”, *Journal For Scientific The Study of Religion*, Sep91, Vol.17, Issue 4, p415-418,

Williams III, Frank P., Marilyn D. Mcshane (1999), *Criminological Theory*, Prentice-Hall, U.S.A

